

zabytki

Wojewódzka ewidencja zabytków:

Wiatrak koźlak, koniec XIX w. PARYSÓW nr rej.: A-118/582 1962-04-02

Kościół par. p.w. Wniebowzięcia NMP, 1904 – 1926. Kościół z późnorenesansowym ołtarzem z I połowy XVII wieku oraz namalowanym na desce obrazem Matki Boskiej Parysowskiej z I połowy XVIII wieku w Parysowie. PARYSÓW nr rej.: A-791 2008-04-07

Kaplica cmentarna p.w. św. Rocha, Cmentarz rzym.-kat. (stara część). 2. ćw. XIX w. PARYSÓW nr rej.: A-799 2008-05-15

Cmentarz rzymskokatolicki z przełom XVIII/XIX w. PARYSÓW nr rej.: A-799 2008-05-15

Grodzisko wczesnośredniowieczne tzw. „Góra Bony” lub „Kopiec” grodzisko otacza fosa o szerokości 10-20 m. KOZŁÓW nr rej.: 936 1971-11-15

Gminna ewidencja zabytków:

Parysów – Dom drewniany z 1926 roku przy ul. Kościuszki 56.

Parysów – Bożnica murowana z 2 połowy XIX w., zniszczona w 1944 r., przebudowana w latach 1981- 1984, obecnie mieści się Gminna Biblioteka Publiczna.

Parysów – Dom drewniany przy z pocz. XX w. przy ul. Piaskowej 3.

Parysów – Dom murowany z 1924 roku przy ul. Kościuszki 33.

Parysów – Młyn murowany lata 20-XX ww. przy ul. Franciszkańskiej.

Parysów – Domy drewniane lata 20,30 – XX w. przy ul. Rynek Nr 4, Nr 20, Nr 21, Nr 34, Nr 42, przy ul. Borowskiej Nr 2, przy ul. Garwolińskiej Nr 11, Nr 16, Nr 17, Nr 18, Nr 22, przy ul. Kościuszki Nr 1, Nr 56, przy ul. Piaskowej Nr 4, Nr 6, Nr 7, Nr 15, Nr 19.

Parysów – Domy murowane z pocz. XX wieku przy ul. Kościuszki Nr 10, Nr 41 i przy ul. Kozłowskiej Nr 3.

Choiny – Domy drewniane Nr 2 pocz. XX w., Nr 39 l. 30-XX w., Nr 62 i 63, l. 20-XX w.

Choiny – Kuźnia drewniana z pocz. XX w. Nr 60.

Kozłów – Zespół Dworski. Dwór drewniany z pocz. XX w. obora murowana l. 30-XX w., pozostałości parku dworskiego XIX/XX w.

Kozłów – Domy drewniane Nr 16, pocz. XX w., Nr 34, XIX/XX w., Nr 35 i Nr 38 l. 20-XX w. Domy murowane Nr 27, l. 30- XX w. i Nr 37 z 1921 r.

Kozłów – Kapliczka murowana przydrożna z pocz. XX wieku.

Kozłów – Budynek drewniany byłej Szkoły Podstawowej l. 30-XX w.

Łukówiec – Domy drewniane z pocz. XX w. Nr 17, Nr 37, Nr 39, domy l. 20-XX w. Nr 21 i Nr 25, domy murowane Nr 43 z 1908 roku i Nr 44 z 1921 roku.

Łukówiec – Kapliczka przydrożna przy drodze między miejscowościami Poschła i Łukówiec.

Słup – Dom drewniany z pocz. XX w. Nr 5.

Starowola – Kapliczka murowana przydrożna l. 30-XX w.

Starowola – Dom drewniany l. 30-XX w. Nr 9.

Stodzew – Dom drewniany l. 30 XX w. Nr 7 i Nr 18 z pocz. XX w.

Stodzew – Kapliczka murowana przydrożna z figurą św. Jana Nepomucena, kamienny posąg pochodzi z 2 poł. XVIII wieku usytuowana przy drodze z Parysowa do Siennicy przy skrzyżowaniu dróg w Kolonii Stodzew.

Wola Starogrodzka – Domy drewniane z pocz. XX w. Nr 38, Nr 40, Nr 81, Nr 109, Nr 143.

Wola Starogrodzka – Kapliczka przydrożna murowana z I poł. XIX w.

Wola Starogrodzka – Kapliczka przydrożna (Osina).

Żabieniec – Krzyż drewniany przydrożny z 1904 roku.

Choiny – Krzyż przydrożny drewniany z 1919 roku przy posesji Nr 29, ramiona dekorowane są stożkowatymi zakończeniami.

Parysów – Kapliczka przydrożna murowana przy drodze do Starowoli.

Ciekawe linki:

<https://zabytek.pl>

[Legenda o kopcu w Kozłowie](#)

[Gminna Ewidencja ZabytkówPobierz](#)

Zespół grodziska i kopiec „Góra Bony” w Kozłowie

Najważniejsze informacje

Zabytkowy kopiec zwany „Górą Bony” to stożkowate grodzisko z XV-XVI w., na którego wierzchołku wzniesiono murowany zamek Oborskich (Parysów). Obiekt znajduje się na wschodnim krańcu wsi Kozłów, w gminie Parysów, przy drodze lokalnej, na skraju doliny potoku Rudni (Raduni).

Położenie i charakterystyka terenu

Kopiec o wysokości ok. 8 m wznosi się nad lewym brzegiem strugi Rudni. Jego stożkowate zbocza otacza fosa szeroka na 10-20 m, częściowo zachowana i utrzymująca wodę przez cały rok. Płaski majdan na szczycie ma średnicę ok. 35 m; obecnie porasta go zadrzewienie i krzewy, co nadaje miejscu malowniczy, nieużytkowany charakter.

Historia i właściciele

- Pierwsze wzmianki o grodzisku pochodzą z 1440 r.
- W 1526 r. Marcin, Jan i Wiernosz Oborscy (herbu Parys) uzyskali lokację miasta Kozłów i na istniejącym kopcu wzniesiono murowany zamek – siedzibę rodu Oborskich/Parysów [1](#).
- Po śmierci ostatnich Parysów zamek przeszedł w ręce Stanisława Linkhausa (1660 r.), a następnie kolejnych właścicieli: generała Renarda, Franciszka Bielińskiego, Jana Marszałkowskiego i Leopolda Eysymontta (1823–1885).

Zniszczenie i podania

Podczas potopu szwedzkiego (1655–1660) zamek został splądrowany i spalony przez wojska Karola X Gustawa; nigdy nie odbudowano go po wojnie. W 1656 r. Maria Ludwika Gonzaga, żona króla Jana Kazimierza, miała schronić się w zrujnowanych murach, a część jej skarbów — według lokalnej tradycji — ukryto w zasypanej studni zamkowej.

Stan zachowania i ochrona

Obecnie po zamku nie pozostały żadne kamienne fragmenty murów. Widoczne są wyłącznie relikty kopca i częściowo fosy. Obiekt wpisano do gminnej ewidencji zabytków (nr rej. 936) jako grodzisko wczesnośredniowieczne „Góra Bony”.

Wrażenia dla turystów i mieszkańców

Niewielkie wzniesienie otoczone fosą stanowi punkt widokowy na malowniczą dolinę Rudni. Porośnięty drzewami kopiec zachowuje średniowieczny charakter. Wokół można spacerować ścieżkami prowadzącymi wzdłuż fosy i wśród resztek parku dworskiego z XIX w., co czyni to miejsce atrakcyjnym celem krótkich wycieczek rowerowych i pieszych.

Zespół grodziska w Kozłowie stanowi unikatową pozostałość po średniowiecznym założeniu obronnym i renesansowym zamku, dobrze wpisującą się w ofertę turystyczną gminy Parysów. Dzięki dogodnemu położeniu i zachowanym walorom krajobrazowym jest doskonałym miejscem zarówno dla miłośników historii, jak i rekreacji na łonie natury.

Grodzisko stożkowate w Kozłowie jest jednym z najlepiej zachowanych założeń obronnych z terenu Mazowsza i stanowi wyraźną dominantę w krajobrazie.

Młyny, wiatraki, kuźnie

Z licznych niegdyś na tym terenie zabytków techniki, jak: młyny, wiatraki, gorzelnie, kuźnie, do dnia dzisiejszego zachowało się niewiele. Zalicza się do nich wiatrak w Parysowie, młyny przy

ul. Franciszkańskiej i ul. Książęcej w Parysowie, kuźnia w Choinach. Jednakże ze względu na zachowanie urządzenia i maszyny, do zabytków techniki, w pełnym słowa znaczeniu, możemy zaliczyć: wiatrak w Parysowie i młyn przy ul. Książęcej 3 w Parysowie.

Unikatowym obiektem w tej grupie zabytków, jest wiatrak koźlak w Parysowie. Został wybudowany pod koniec XIX w. w miejscowości Regut k/Celestynowa. W 1945 r. przeniesiono go na obecne miejsce. Przed nim istniał także wiatrak koźlak. Właścicielem i młynarzem obsługującym wiatrak był Kazimierz Goć, który uczył się młynarstwa u swojego dziadka. Wiatrak pracował do pocz. lat 60-tych, praktycznie do śmierci Kazimierza, spadkobiercy nie są zainteresowani jego gospodarczym wykorzystaniem.

Wiatrak obsługiwał Parysów i okoliczne (najbliższe) wioski. Prowadzono w nim przemiał ziarna na razówkę i ospę, pobierając wynagrodzenie najczęściej w formie 10% odsypu 10 kg. ziarna od 100 kg oddanego do przemiału zboża, rzadziej w formie pieniężnej wg cen umownych. Każdy z klientów otrzymywał mękę pochodzącą z przemiału oddanego przez niego zboża. Młynarz zamieszkiwał w czworobocznej zagrodzie tuż obok wiatraka, w skład której wchodził dom, obórka i stodoła.

Cmentarze

Cmentarz parafialny w Parysowie został założony na przełomie XVIII/XIX wieku. Położony na zachodnim skraju miejscowości przy drodze do Puznówki, przy jej południowej stronie. W otoczeniu cmentarza łąki i pola uprawne. Wytyczony na planie prostokąta i wielokrotnie powiększany w kierunku zachodnim. Ogrodzony murem pełnym z dużych kamieni polnych. Brama umieszczona w ogrodzeniu od strony północnej. Skrzydła bramy metalowe osadzone na filarach wymurowanych z cegły. Na całym terenie najstarszej części cmentarza brak jest jakichkolwiek elementów regularnego rozplanowania. Kwatery nie są wydzielone, nagrobki sytuowane chaotycznie a dostęp do nich jest możliwy wąskimi nieregularnymi ścieżkami. Na nowszej części cmentarza, gdzie dokonywano pochówków w okresie międzywojennym, teren podzielony jest na kwartały i występują alejki przecinające się pod kątem prostym.

Na cmentarzu znajduje się wiele interesujących nagrobków, z których można wymienić:

gen. Michała Pełczyńskiego zm. 1833 r.,

Leopolda Eysymontta zm. 1852 r.,

rodziny Frelków zm. k.XIX w.,

Józefa Gawrysia zm. 1908 r.,

ks. Władysława Wachowicza zm. 1915 r.,

rodziny Jarzębskich zm. 1918 r.,

Zofii Sztompki z Guzewiczów zm. 1922 r.

Pomniki przyrody

Na obszarze gminy Parysów znajduje się jeden pomnik przyrody. Jest to drzewo – topola kanadyjska, która rośnie w miejscowości Kozłów.

Miejsca pamięci

Tablica pamiątkowa ku czci poległych 11.XI.1918 r., którą zawieszono na ścianie frontowej Urzędu Gminy w Parysowie.

Pomnik poświęcony żołnierzom Armii Krajowej Placówki Parysów Obwodu Gołęb na placu rynkowym, przy kościele od strony wschodniej.

Pomnik poświęcony żołnierzom AK zgrupowanym w tej okolicy do akcji Burza, przy drodze pomiędzy miejscowościami Łukówcem a Poschłą.

Mogiła powstańca 1863 r. w parku dworskim, przy olbrzymim dębie w Poschle.

Pomnik upamiętniający bitwę z czasu powstania styczniowego rozegraną pomiędzy Wolą Starogrodzką a Żelazną (przy drodze).

Mogiła żołnierza radzieckiego z 1944 r. na skraju lasu w Woli Starogrodzkiej przy granicy z gminą Siennica.

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

Wznoszenie kapliczek, figur i krzyży przy drogach lub w przydomowych ogródkach jest zwyczajem bardzo starym i szeroko praktykowanym. Na terenie gminy Parysów spotykamy różnorodne obiekty w tej grupie zabytków.

Do okazalszych obiektów małej architektury sakralnej, należą kapliczki domkowe, tj. posiadające małe wnętrza, w których może zmieścić się kilka osób. Tego typu kapliczki znajdują się w Kozłowie,

Starowoli, Stodzewie, datowane na wiek XIX, pocz. XX i lata 30-te naszego stulecia.

Wśród nich wyróżnia się bogatym programem architektonicznym kapliczka z Kozłowa, z charakterystycznymi ceglanymi narożami i częściowo tynkowanymi partiami ścian oraz dekoracyjnym, podokapowym gzymsem kostkowym.

Powszechnie na terenie gminy występują skromniejsze kapliczki w postaci słupów bądź filarów na rzucie kwadratu lub prostokąta, z małą wnęką w której umieszcza się rzeźbę lub obraz z przedstawieniem postaci boskiej lub świętego. Kapliczki te często zdobione są szczycikami, gzymsami, płycinami o różnych formach i nakrywane daszkami lub tylko wieńczone wykutymi z metalu krzyżami. Kapliczki takie spotykamy m.in. w Parysowie, oraz Woli Starogrodzkiej.

Zdecydowanie najczęściej spotyka się krzyże przydrożne wykonywane z różnych materiałów. Wśród nich wyróżnia się monumentalny, granitowy krzyż ustawiony w Choinach w latach 20-tych naszego stulecia. Kapliczki, figury i krzyże przydrożne z reguły ogradzane dekoracyjnymi płotkami oraz obsadzone roślinnością średnią i wysoką, nie tylko identyfikują mieszkańców pod względem wyznaniowym ale stanowią też malowniczy akcent w miejscowym krajobrazie.

Kościół parafialny

Kościół parafialny to najokazalszy budynek w niewielkim miasteczku jakim był Parysów. Zbudowany z drewna ulegał zniszczeniom lub pożarom. Do końca XVIII w. powstały, po kolejnych pożarach lub zniszczeniach, cztery świątynie. Pierwsza została zbudowana w latach czterdziestych XV w.

W latach trzydziestych XVI w. został wzniesiony kolejny drewniany kościół, stanął na środku rynku służącego do celów handlowych. Posiadał on dwie kaplice z obu stron. Kościół spłonął na początku drugiej dekady XVII w. Budowa nowego została ukończona w 1619 r. Posiadał on, podobnie jak poprzedni, symetryczne kaplice po obu stronach. Budynek został określony jako „wspaniałej budowy”.

W 1628 r. do kościoła została dobudowana kaplica z cegły pod wezwaniem św. Mikołaja, fundacji Adama i Zygmunta Parysów. Miała ona służyć jako miejsce pochówku dla Parysów. Znajdował się tam ołtarz ufundowany również przez patronów kościoła. Kaplica ta była najtrwalszą częścią kościoła. Nie została zburzona podczas budowy nowego w 1750 r., lecz dotrwała do początku XX w.

Kościół został poważnie uszkodzony podczas najazdu szwedzkiego w połowie XVII w. Zniszczeniu uległy wówczas ołtarze a część cennego wyposażenia kościoła skradziono, między innymi srebrną sukienkę ozdabiającą obraz w ołtarzu głównym, monstrancję i inne kosztowności.

W 1750 r. patron i właściciel Parysowa Franciszek Bieliński ufundował nowy kościół, konsekrowany przez biskupa Marcina Załuskiego. Został on rozebrany wraz z murowaną kaplicą w 1914 r. Na jego miejscu została wzniesiona neobarokowa świątynia istniejąca do dnia dzisiejszego. Projektowali ją Zygmunt Zdański i Stefan Szyller.

Najcenniejszym zabytkiem w kościele parysowskim, jest późnorenesansowa nastawa ołtarza głównego z pierwszej połowy XVII w. Została ona gruntownie odrestaurowana w 1947 r. po zniszczeniach wojennych. Podwyższono wówczas ołtarz dodając cokół. Połączany ołtarz ma charakter architektoniczny. Ozdabiają go ornamenty kaboszonowe, okuciowe oraz rewolwerkowe. Posiada rzeźby świętych biskupów Stanisława i Wojciecha oraz św. Jana Ewangelisty i św. Józefa z Dzieciątkiem, które umieszczone są w konchowo zwieńczonych wnękach. Po bokach zwieńczenia ołtarza, w owalnych polach umieszczone są obrazy św. Franciszka i św. Teresy Wielkiej.

W ołtarzu umieszczony jest obraz Matki Bożej Parysowskiej. Obraz malowany na desce w XVII w. z

osiemnastowiecznymi przemalowaniami, przedstawia Najświętszą Maryję Pannę z Dzieciątkiem w typie obrazu jasnogórskiego – z głową Najświętszej Maryi Panny lekko zwróconą w stronę Dzieciątka. Pojawił on się w kościele między 1629 r. a 1655 r.

Obraz otaczany był powszechną czcią, co potwierdzają pisemne świadectwa otrzymanych przez wiernych cudów. O żywym kulcie świadczą umieszczane w ołtarzu dziękczynne wota i sukienki ozdabiające obraz. Wykonane ze srebra były częstym obiektem kradzieży. Część z nich przekazano na potrzeby państwowe podczas powstań narodowych.

Obraz „Matka Boska z Dzieciątkiem - Paryowska” umieszczony jest w retabulum ołtarza głównego. Obraz w kształcie prostokąta stojącego z przedstawieniem Matki Boskiej z Dzieciątkiem typu Hodegetria, w ozdobnych ramach, trzymany przez anioły. Widoczne twarze i dłonie obu postaci oraz stopy Jezusa. Matka Boska ukazana w pozycji siedzącej w ujęciu frontalnym, prawą ręką wskazuje na siedzącego na jej lewym ręku Jezusa, zwróconego w stronę widza z uniesioną prawą dłonią w geście błogosławieństwa. Głowa Matki Boskiej lekko pochylona w kierunku Dzieciątka, twarz gładka o delikatnych rysach; oczy otwarte, podkreślone ostro rysującymi się brwiami; nos prosty, wąski; usta zamknięte; podbródek lekko zaokrąglony. Jezus ukazany jako dziecko kilkuletnie, twarz gładka; czoło wysokie; oczy otwarte, patrzące przed siebie; włosy lekko kędzierzawe, brązowe. Sukienki postaci złączone, dekorowane repusowanymi drobnymi kwiatami i gwiazdą na ramieniu Marii. Na głowach korony otwarte nasadzone kaboszonami, podtrzymywane przez aniołów. Tło złote, sztancowane z motywem ośmiolistnych rozet z kwiatami wewnątrz. Karnacje postaci delikatne z zaróżowionymi policzkami. Sukienki posrebrzane i pozłacane, kaboszony niebieskie, czerwone, zielone, białe. Obraz prezentuje wysoki poziom artystyczny i należy do interesujących przykładów malarstwa religijnego regionu siedlecko-garwolińskiego.

Obiekty stanowiące wyposażenie kościoła parafialnego w Parysowie wpisane do rejestru zabytków pod nr B-360 dnia 04.02.2014 r.

Ołtarz główny wykonany w 2 ćw. XVII wieku i modernizowany w XX wieku, reprezentuje styl barokowy. Jest to ołtarz przyścienny, architektoniczny, jednokondygnacyjny, pięcioosiowy. Otrzymał bardzo bogatą dekorację snycerską, a także umieszczono w nim sześć obrazów i siedem rzeźb, reprezentujących wysoki poziom wykonawczy.

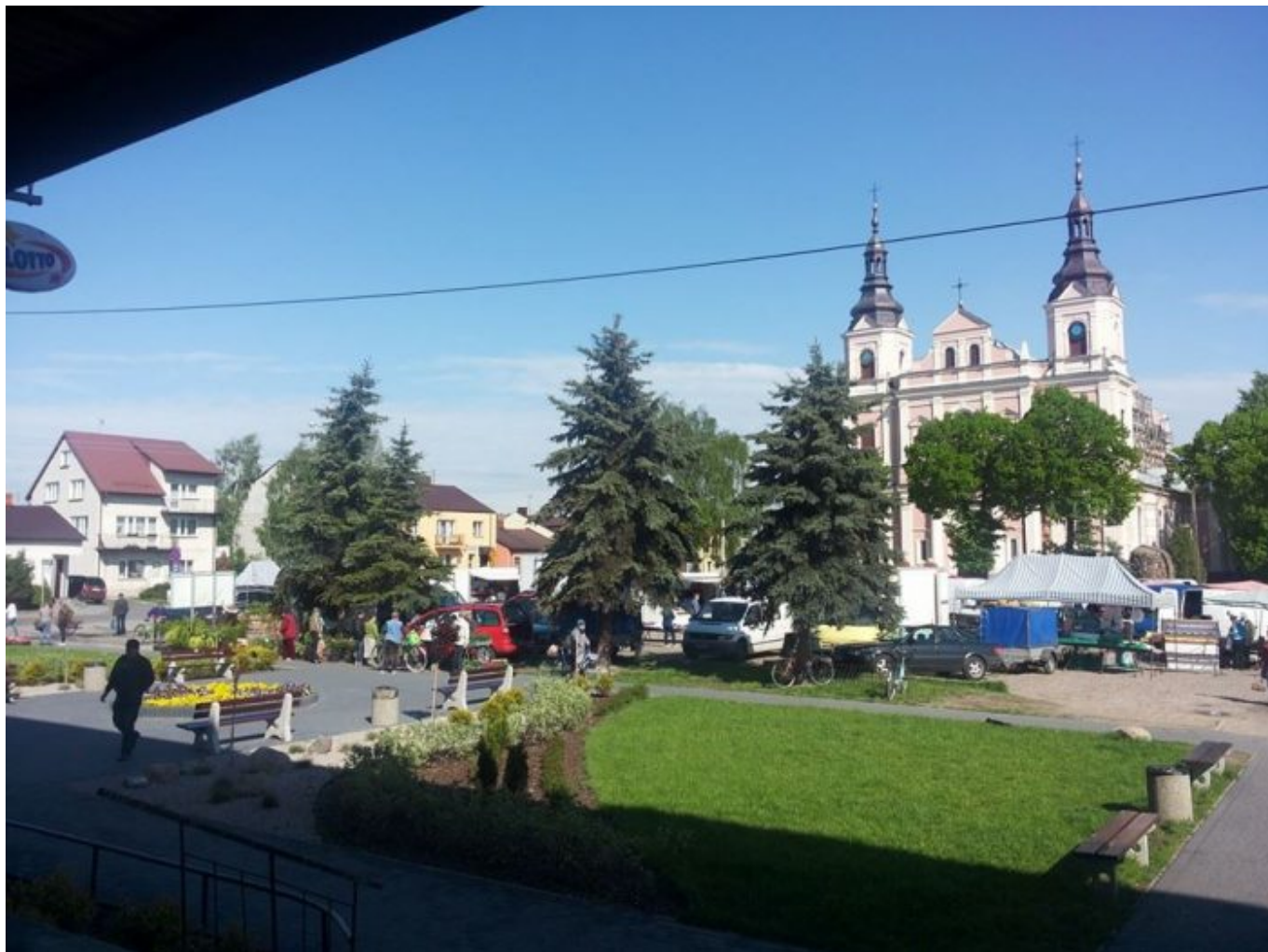
Ołtarze boczne, wykonane w k. XXIII wieku reprezentują styl klasycystyczny. Są to ołtarze przyścienne, architektoniczne, jednokondygnacyjne, jednoosiowe. Opracowane zostały z charakterystyczną dla klasycyzmu oszczędnością form architektonicznych i elementów dekoracyjnych. Umieszczone w ołtarzach obrazy malowane na płótnie, datowane na k. XVIII wieku, prezentują wysoki poziom artystyczny i należą do wartościowych artystycznie przykładów malarstwa religijnego regionu garwolińskiego. Ołtarz z kaplicy bocznej wyróżnia się rzeźbami z Grupy Ukrzyżowania o ekspresyjnym modelunku, dobrych proporcjach i misternie dopracowanych szczegółach, świadczących o profesjonalizmie i wysokim kunszcie wykonawcy. Podobnymi cechami charakteryzuje się neobarokowa chrzcielnica z figurą klęczącego anioła podtrzymującego puklówą czarę, nakrytą pokrywą bogato zdobioną ornamentem roślinnym.

Organy wybudowane przez firmę „Józef Szymański i Syn w Warszawie” w 1890 roku, reprezentują styl neobarokowy. Prospekt jednosekcyjny o pięciu polach piszczałkowych i dwóch skrajnie usytuowanych wieżyczkach. Wieżyczki zakończone gzymsami z płomienistymi wazonami. Środkowa część prospektu wyższa, z roślinną dekoracją snycerską na zwieńczeniu. Boki flankowane uszakami z wolutowo uformowanych liśćmi akantu. Kontuar wolnostojący. Instrument dwunastogłosowy, traktura mechaniczna, wiatrownice stożkowe. Miech dwufaldowy, dwuczerpakowy, napęd miechów ręczny i elektryczny.

TU W KOŚCIOŁKU
SPOCZYWAJĄ ZWŁOKI
LEOPOLDA
EYSYMONTTA
B. KAPITANA
WOJSK POLSKICH
DZIEDZICA DOBR KOZŁOWA
URODZONY 11 1784
A ZGAŚŁ 11 1862

PROSI O ZDROWAS MARYA
WALECZNOŚĆ NAUKA I CUOP
TO JEST RYS JEGO ŻYWOŃ
ŻAL WNIUJOW DEKATEKIZONY
TO CEL ŻYWE WYPEŁNIONY

PRZYNTASZ WIELKONIA
PAMIEĆ NAJLEPSZEGO MEZA
KAMIONOJEM UZWIECA
POZOSTEGO DUSZY

TU SPOCZYWA Ś.P.

MICHAŁ PELCZYŃSKI

General Brygady
Wojsk Polskich

Żył lat 58.

Umarł 5 maja 1833

*Proszkowiec Łona
z pozostałymi Dziećmi
tęż pragnie Jemu poświęca
i prosi Wstąpienie*

DO BOGA

